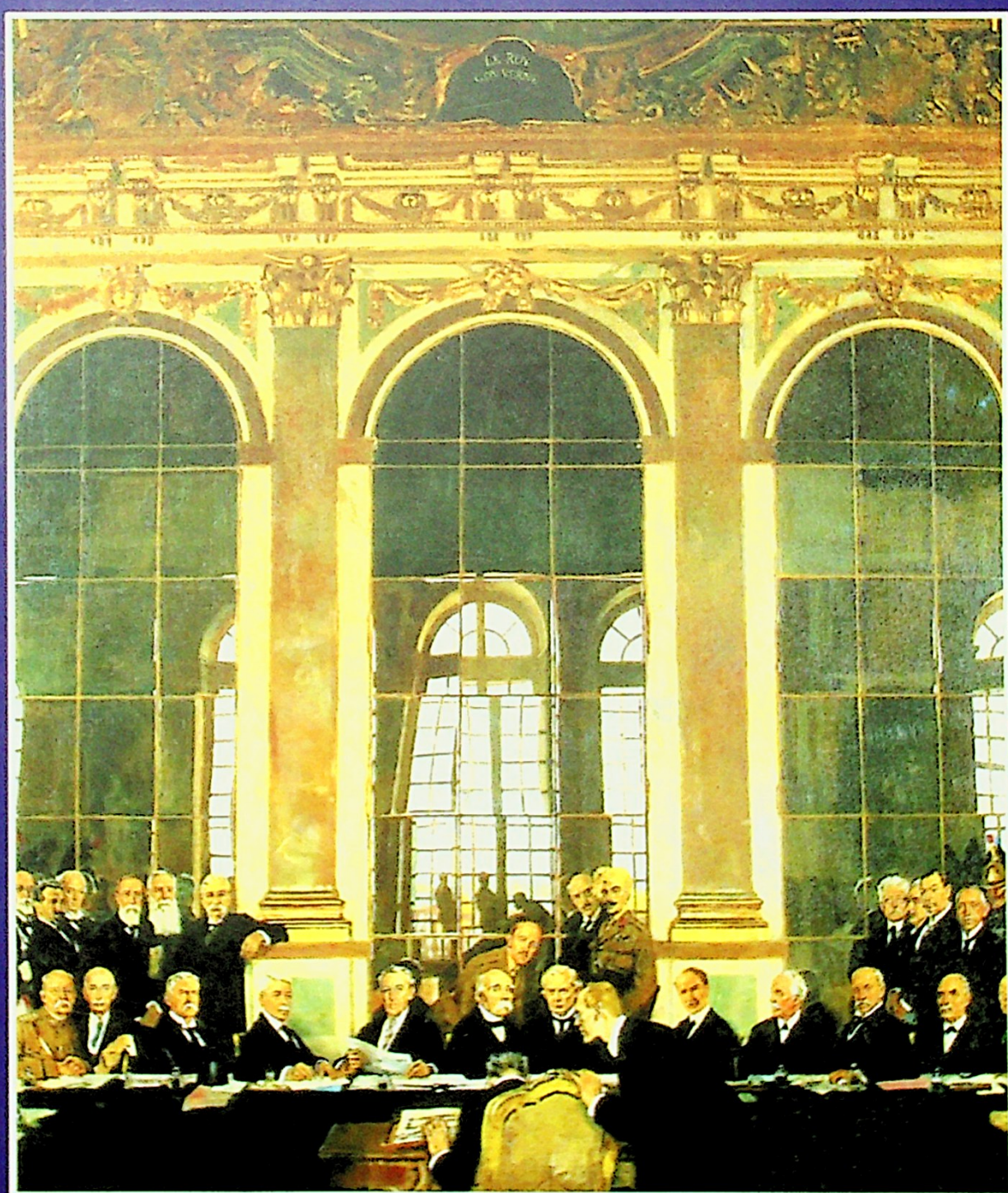

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

Том 1. ОСНОВИ ТЕОРІЇ

ПІДРУЧНИК

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародного права

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

У двох томах

Том 1. ОСНОВИ ТЕОРІЇ

Підручник

За редакцією доктора юридичних наук, професора,
заслуженого діяча науки і техніки України

В. В. Мицюка

Харків
«Право»
2019

УДК 341.1/8
М58

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка (протокол № 2 від 20 вересня 2018 р.)

Рецензенти:

М. О. Баймуратов, доктор юридичних наук, професор, академік Української академії наук, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий консультант Інституту законодавства Верховної Ради України;

В. Н. Денисов, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;

О. О. Гріненко, доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України

Авторський колектив:

С. Д. Білоцький, д-р юрид. наук, доц. – розд. 18 (підрозділи 18.1, 18.3); *М. В. Буроменський*, д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПН України – розділи 3, 5; *О. В. Буткевич*, д-р юрид. наук, проф. – розд. 1; *М. М. Гнатовський*, канд. юрид. наук, доц. – розд. 17 (підрозділи 17.4–17.6); *Р. С. Єделев*, канд. юрид. наук, асист. – розд. 18 (підрозділи 18.2, 18.4); *В. В. Мицик*, д-р юрид. наук, проф. – передмова, розділи 2, 4, 6 (підрозділи 6.1, 6.2), 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16; *Л. М. Невара*, канд. юрид. наук, асист. – розд. 9; *О. Р. Посдинок*, канд. юрид. наук – розд. 6 (підрозд. 6.4); *В. С. Ржевська*, канд. юрид. наук, доц. – розд. 17 (підрозділи 17.1–17.3); *Д. В. Скринька*, канд. юрид. наук, доц. – розд. 6 (підрозд. 6.3), розд. 11; *В. М. Хонін*, канд. юрид. наук, проф. – розд. 7

544679

М58 **Міжнародне публічне право** : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.] ; за ред. В. В. Мицика. – Харків : Право, 2019.

ISBN 978-966-937-470-7

Т. 1 : Основи теорії. – 2019. – 416 с.

ISBN 978-966-937-479-0

У томі 1 підручника з позицій сучасної науки міжнародного права ХХІ століття висвітлено загальнотеоретичні питання міжнародного права, історія його становлення, поняття, юридична природа та характерні особливості. Розглянуто теми суб'єктів, джерел і основних принципів міжнародного права. Приділено увагу питанням визнання і правонаступництва в міжнародному праві, розкрито актуальні проблеми сучасної міжнародної юриспруденції. Висвітлено питання міжнародної відповідальності держав за протиправні діяння, міжнародно-правових санкцій та контрзаходів. За підготовки підручника широко використовувалися міжнародно-правові та національно-правові акти. Підготовлено відповідно до вимог освітньої програми «Міжнародне право» за спеціальністю 293 «Міжнародне право», галузь знань 29 «Міжнародні відносини», освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» та підготовки до Єдиного фахового вступного випробування з права для вступу на магістерські програми за спеціальністю 081 «Право» та 293 «Міжнародне право».

Для бакалаврів, магістрантів, аспірантів та викладачів юридичних закладів вищої освіти і юридичних факультетів, а також осіб, які цікавляться питаннями міжнародного права.

УДК 341.1.8

ISBN 978-966-937-479-0 (т. 1)

ISBN 978-966-937-470-7

© Мицик В. В., Буроменський М. В., Буткевич О. В. та ін., 2019

© Видавництво «Право», 2019

Зміст

Перелік умовних скорочень	11
Передмова	12

Розділ 1

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ЙОГО НАУКИ

1.1. Періодизація історії міжнародного права	15
1.2. Походження міжнародного права.....	17
1.3. Міжнародне право докласичного періоду.....	20
1.4. Формування міжнародно-правових шкіл	26
1.5. Класичне міжнародне право	28
1.6. Регіональні напрями розвитку міжнародно-правових вчень	32
1.7. Історія науки міжнародного права в Україні та її сучасний стан	34
Рекомендована література	37
Основні поняття та визначення до теми	38

Розділ 2

ПОНЯТТЯ, ПРИРОДА ТА ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

2.1. Поняття та ознаки права як соціального явища.....	40
2.2. Об'єктивна необхідність існування міжнародного публічного права	46
2.3. Поняття та характерні особливості міжнародного права.....	48
2.4. Природа юридично обов'язкової сили міжнародного права	54
2.5. Функції міжнародного права	57
2.6. Міжнародне публічне право та міжнародне приватне право	58
Рекомендована література	59
Основні поняття та визначення до теми	60

Розділ 3

СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

3.1. Поняття суб'єктів міжнародного права	62
3.2. Види суб'єктів міжнародного права	64
3.3. Держави	65

3.3.1. Визначення держави	66
3.3.2. Держава як суб'єкт міжнародного права	69
3.4. Народи як суб'єкти міжнародного права	70
3.4.1. Міжнародно-правові підстави правосуб'єктності народів	70
3.4.2. Народне повстання зі створенням повстанських органів влади	72
3.4.3. Національно-визвольні та сепаратистські рухи народів зі створенням органів влади	73
3.4.4. Право на самовизначення і «Косовський прецедент»	75
3.5. Міжнародні міжурядові організації	78
3.5.1. Поняття міжнародної міжурядової організації	78
3.5.2. Міжнародна правосуб'єктність міжнародної міжурядової організації	80
3.6. Державоподібні утворення.....	81
3.7. Суб'єкти федеративних держав, автономії та адміністративно- територіальні утворення унітарних держав	82
3.7.1. Суб'єкти федеративної держави	83
3.7.2. Адміністративно-територіальні утворення та автономії унітарних держав	85
3.8. Міжнародна правосуб'єктність осіб, що перебувають під юрисдикцією держав та державоподібних утворень	85
3.8.1. Міжнародна правосуб'єктність фізичних та юридичних осіб	85
3.8.2. Міжнародна правосуб'єктність транснаціональних корпорацій (ТНК).....	86
Рекомендована література	87
Основні поняття та визначення до теми	88

Розділ 4

ФІЗИЧНІ ОСОБИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

4.1. Значення проблеми	89
4.2. Доктрина міжнародного права про правосуб'єктність фізичної особи.....	90
4.3. Міжнародна практика щодо міжнародної правосуб'єктності фізичної особи	96
Рекомендована література	107
Основні поняття та визначення до теми	109

Розділ 5

ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

5.1. Поняття і види джерел в міжнародному праві	110
5.2. Міжнародні договори	113
5.3. Міжнародно-правовий звичай	115
5.3.1. Загальна характеристика міжнародно-правового звичаю	115
5.3.2. Практика (об'єктивний елемент) та <i>opinio juris</i> (суб'єктивний елемент) міжнародно-правового звичаю	116
5.3.3. Види міжнародно-правових звичаїв. Міжнародна звичаєвість	118
5.4. Загальні принципи права, що визнаються цивілізованими націями	119
5.5. Судові рішення	122
5.6. Доктрина	123
5.7. Односторонні акти суб'єктів міжнародного права	125
5.8. Юридична сила резолюцій міжнародних міжурядових організацій	129
Рекомендована література	131
Основні поняття та визначення до теми	131

Розділ 6

СИСТЕМА І СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

6.1. Поняття системи і структури міжнародного права	133
6.2. Основні елементи системи міжнародного права	136
6.3. Тенденції розвитку системи міжнародного права	140
6.4. Поняття та сутність проблеми фрагментації міжнародного права ...	143
Рекомендована література	146
Основні поняття та визначення до теми	146

Розділ 7

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

7.1. Міжнародно-правове регулювання як вид соціального управління	148
7.2. Система та процес міжнародно-правового регулювання	152

7.3. Стадії процесу міжнародно-правового регулювання	158
Рекомендована література	172
Основні поняття та визначення до теми	173

Розділ 8

НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

8.1. Поняття, характерні риси та особливості норм міжнародного права	175
8.2. Види та класифікація норм міжнародного права	177
8.3. Ієрархія норм міжнародного права	188
8.4. Кодифікація міжнародного права	190
8.5. Концепція «м'якого права» (soft law) у міжнародному праві	193
8.6. Взаємодія норм міжнародного права з нормами інших соціальних систем	196
Рекомендована література	198
Основні поняття та визначення до теми	199

Розділ 9

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

9.1. Поняття та юридична природа основних принципів міжнародного права	201
9.2. Функції основних принципів міжнародного права	202
9.3. Універсальні принципи міжнародного права	204
9.3.1. Принцип суверенної рівності держав	205
9.3.2. Принцип сумлінного виконання державами прийнятих на себе зобов'язань	207
9.3.3. Принцип розв'язання міжнародних спорів мирними засобами	208
9.3.4. Принцип утримання від загрози силою чи її застосування	210
9.3.5. Принцип рівноправності і самовизначення народів	211
9.3.6. Принцип співробітництва держав	212
9.3.7. Принцип невтручання у справи, що належать до внутрішньої компетенції будь-якої держави	213
9.4. Регіональні принципи міжнародного права	215
9.4.1. Принцип непорушності кордонів	216

9.4.2. Принцип територіальної цілісності держав	217
9.4.3. Принцип поваги прав людини і основних свобод	217
Рекомендована література	220
Основні поняття та визначення до теми	221

Розділ 10

СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ МІЖНАРОДНОГО І ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНОГО ПРАВА

10.1. Значення проблеми	222
10.2. Теорії співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права	223
10.3. Концепції узгодження міжнародних і національних правових норм.....	228
10.4. Конституційне право держав щодо співвідношення міжнародного і національного права	232
10.5. Міжнародне право у правовій системі України	238
Рекомендована література	242
Основні поняття та визначення до теми	243

Розділ 11

МІЖНАРОДНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС

11.1. Поняття міжнародної правосвідомості	245
11.2. Чинники формування міжнародної правосвідомості	248
11.3. Міжнародні економічні відносини як фактор міжнародної правосвідомості.....	251
11.4. Принципи і процес міжнародної правотворчості	252
11.5. Роль міжнародних організацій у міжнародній правотворчості	255
11.6. Неформальні чинники міжнародної правотворчості.....	257
Рекомендована література	262
Основні поняття та визначення до теми	263

Розділ 12

РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

12.1. Поняття та правові засади реалізації норм міжнародного права	264
12.2. Засоби, форми та зміст реалізації норм міжнародного права.....	268

12.3. Міжнародно-правовий механізм реалізації норм міжнародного права	271
12.4. Внутрішньодержавний механізм реалізації норм міжнародного права	274
Рекомендована література	277
Основні поняття та визначення до теми	278

Розділ 13

ВИЗНАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

13.1. Поняття та природа визнання	279
13.2. Визнання держав	282
13.2.1. Конститутивна теорія	282
13.2.2. Декларативна теорія	284
13.3. Вимоги щодо визнання міжнародної правосуб'єктності нових держав	287
13.4. Визнання урядів	289
13.4.1. Доктрина Тобара	290
13.4.2 Доктрина Естради	290
13.5. Інші види визнання	291
13.6. Форми визнання	294
13.7. Засоби та типи визнання	295
Рекомендована література	298
Основні поняття та визначення до теми	299

Розділ 14

ПРАВОНАСТУПНИЦТВО ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

14.1. Поняття правонаступництва держав	301
14.2. Правонаступництво держав щодо договорів	304
14.3. Правонаступництво держав щодо державної власності	308
14.4. Правонаступництво держав щодо державних архівів	310
14.5. Правонаступництво держав щодо державних боргів	310
14.6. Правонаступництво держав щодо членства в міжнародних організаціях	311
14.7. Проблеми правонаступництва у зв'язку з припиненням існування СРСР	312
14.8. Правонаступництво України у зв'язку з припиненням існування СРСР	317

14.9. Континуїтет України стосовно прав і зобов'язань СРСР.....	319
Рекомендована література	320
Основні поняття та визначення до теми	320

Розділ 15

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВ ТА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

15.1. Поняття, підстави та ознаки міжнародно-правової відповідальності.....	322
15.2. Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння	326
15.3. Поняття міжнародно-протиправного діяння держави	329
15.4. Класифікація міжнародних правопорушень	332
15.5. Суб'єкти міжнародної відповідальності і види міжнародно-протиправних діянь	334
15.6. Види і форми міжнародно-правової відповідальності держав.....	337
15.7. Обставини, що виключають відповідальність держав	340
15.8. Відповідальність держави за шкідливі наслідки правомірної діяльності.....	344
15.9. Відповідальність міжнародних організацій	346
Рекомендована література	349
Основні поняття та визначення до теми	350

Розділ 16

САНКЦІЇ ТА КОНТРЗАХОДИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

16.1. Поняття та особливості міжнародно-правових санкцій.....	352
16.2. Міжнародно-правові санкції в системі колективної безпеки ООН	356
16.3. Міжнародно-правові санкції за межами системи колективної безпеки ООН	361
16.4. Контрзаходи, сфера дії, підстави застосування	363
Рекомендована література	367
Основні поняття та визначення до теми	368

Розділ 17

МІЖНАРОДНЕ ПРАВОСУДДЯ

17.1. Розвиток ідеї міжнародного правосуддя	369
---	-----

17.2. Основні етапи розвитку міжнародного правосуддя	373
17.3. Види органів міжнародного правосуддя	378
17.4. Інституційна фрагментація системи міжнародного правосуддя	379
17.5. Основні принципи роботи міжнародних судових установ	382
17.6. Справи за участю України у міжнародних судових установах	385
Рекомендована література	387
Основні поняття та визначення до теми	387

Розділ 18

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ЯК ОСНОВА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ ТА МІЖНАРОДНОЇ ЗАКОННОСТІ

18.1. Верховенство права у міжнародних відносинах	389
18.2. Поняття міжнародної законності	392
18.3. Поняття та сутність міжнародного правопорядку	400
18.4. Міжнародне право та міжнародний правопорядок	404
Рекомендована література	409
Основні поняття та визначення до теми	410
Предметний покажчик	412